

ETO 81'373.23:314(477.87)
DOI 10.58423/2786-6726/2026-3-9-30
ISSN 2786-6726 (Online), ISSN 2786-6718 (Print)

Beérkezett: 2026.06.27.
Elfogadva: 2026.08.18.
Megjelent: 2026.10.30.

Sebestyén Zsolt

Az 1921-es csehszlovák népszámlálás névtani sajátosságai Bereg vármegyében

1. Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben egyre nagyobb figyelmet kap a kárpátaljai személynevek vizsgálata. A története során mindig vegyes nemzetiségű régió személynevei egyaránt értékes forrást jelentenek mind a magyar, mind pedig a szláv, német, román névkutatók számára. Az eddigi vizsgálatok legkiemelkedőbb eredménye Pavlo Csucska 2005-ben megjelent családnévszótára, ami 11 500 családnév eredetét mutatja be a mai Kárpátalja ukránok lakta régióiból (Csucska, 2005).

A magyar névkutatók figyelme elsődlegesen a történelmi Bereg vármegye magyarlakta településeinek személyneveire irányult, a vizsgálatok eredményeiről Kovács András írt összefoglalót a Névtani Értesítőben (Kovács, 2008). Mizser Lajos és Kovács András számos tanulmányt közölt a Névtani Értesítő és a Magyar Nyelvjárások hasábjain a magyarlakta falvak családneveiről, s elkészült Mizser Lajos Bereg megyei családnévlexikona, ami egyelőre kéziratban vár megjelentetésre¹. Az aktuális kutatások elsődlegesen az élő névanyagra, illetve a nevek névszociológiai vizsgálatára koncentrálnak,² a történeti személynévkutatás ennek következtében sajnos háttérbe szorult. E sorok írója a Magyar Nemzeti Levéltárban található, digitalizált urbáriumok, az 1715-ös és 1720-as országos összeírások, valamint a Mária Terézia-féle úrbéri felmérés anyagából összeállította Bereg megye középmagyar kori személynévszótárát, amiben az 1567 és 1814 között adatolt nevek szerepelnek (Sebestyén, 2026). A történeti névkutatók számára ezen

¹ Mizser Lajos Bereg megyei és kárpátaljai publikációinak listájáért lásd: Minya et al., 2021, 127–142. o.

² A kárpátaljai magyar személynévkutatásról Kovács (2008, 203–210. o.) írt összefoglalót.

túl is számos kiaknázatlan lehetőség kínálkozik a régió személynévtörténetének a vizsgálatára. A 20. századi történelmi események jelentős mértékben befolyásolták és ma is meghatározzák az itt élők névadási, névhasználati szokásait. Az impériumváltások következtében több fázisban, eltérő államnyelvi hatások érték a kárpátaljai személyneveket, aminek a következtében az írásképük és a nyelvi alkatuk is jelentősen megváltozott (Vörös, 2012, 78. o.)³. Az urbáriumok mellett számos más forrástípus áll a kutatók rendelkezésére, de a nehéz hozzáférhetőség miatt például továbbra is várat magára a kárpátaljai megyei levéltárban őrzött anyakönyvek vizsgálata. Ugyanakkor a digitalizáció révén, ha lassan is, de elérhetővé válnak nagyon fontos névadatbázisok.

2017-ben értékes forrás került fel a Hungaricana Közgyűjteményi Portálra: elérhetővé vált az 1920. november 1. és 1921. március 31. között Csehszlovákiában tartott első csehszlovák népszámlálás Kárpátaljára vonatkozó anyaga.⁴ Az egykori Ung, Bereg, Máramaros és Ugocsa területén létrejött Kárpátaljának, ruszin elnevezéssel Podkarpatszka Rusznak az I. világháborút követően a Csehszlovák Köztársasághoz való csatolása az 1919. szeptember 10-i saint-germaini szerződéssel történt meg, amit Ausztriával írtak alá. Ezt a döntést a Magyarországgal 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés erősítette meg (Fedinec-Vehes, 2010, 47. o.). A Csehszlovák Köztársaság Nemzetgyűlése már ezt megelőzően, 1920. április 8-án elfogadta a népszámlálásról rendelkező 256/1920. sz. törvénycikket, ami megteremtette a népszámlálás törvényi hátterét, s rendelkezett a lebonyolításáról. A népszámlálás teljes kárpátaljai anyaga fennmaradt, amit napjainkban a Kárpátaljai Területi Állami Levéltár beregszászi fiókjában őriznek. A hatalmas, mintegy 270 000 oldalnyi iratanyag részletes feldolgozására még nem került sor, amit eddig a kutatási nehézségek, a dokumentumokhoz való korlátozott hozzáférés is akadályozott. Az iratanyag digitalizálását Magyarország Külgazdasági és Külügyminisztériuma támogatásával Budapest Főváros Levéltára valósította meg, míg a georeferálást és a közzétételt az Arcanum Adatbázis Kft. végezte el.

Az első csehszlovák népszámlálás személyneveinek a kutatását 2022-ben kezdtem el, de a hatalmas iratmennyiség miatt nem vállalkozhattam egyelőre a teljes anyag feldolgozására. Munkám jelenleg a beregi településekre korlátozódik. A vizsgált anyag 44 516 ívet foglal magában, és 226 korabeli település népszámlálási adatait tartalmazza. Terjedelmi okok miatt, illetve elsődlegesen a magyar nevek kérdésére koncentrálva, az alábbiakban a magyarlakta településekről származó példákkal illusztrálom az új hatalom kisebbségekhez való viszonyát, s ennek a névírásban való megjelenését.

³ Ennek a következményei számos problémát okoztak pl. az egyszerűsített honosítás során.

⁴ <https://library.hungaricana.hu/hu/collection/KarpataljaiNepszamlalas1921/>

Az első csehszlovák népszámlálás ívei egy olyan időszakról rögzítenek pillanatképet, ami Kárpátalja, azon belül Bereg vármegye névtani szempontból is egyik legmozgalmasabb és legszínesebb korszaka: a magyar és ruszin nevek mellett ugyanis hatalmas számban vannak jelen zsidó, német, cseh és szlovák tulajdonnevek, ami szükségsszerűvé teszi a korszak névadásának a vizsgálatát. Mindez azért is indokolt, mert a csehszlovák népszámlálások nemzetiségi adatait számos, a határon túli magyarság 20. századi történetét feldolgozó monográfia, szociográfia és tanulmány feldolgozta, névtani szempontú vizsgálatokra azonban eddig csak a felvidéki területek kapcsán került sor. A kárpátaljai tulajdonnevek a két világháború között a szlovákiaival azonos folyamatokban vettek részt, így számos hasonlóság mutatható ki a felvidéki kutatások eredményeivel, amikről Vörös Ferenc több írásában számolt be (lásd Vörös, 1999, 2003, 2004a, 2004b, 2005 stb.).

Mivel a magyarság létszáma a Munkácsi és a Beregszászi járásban elérte a 20%-ot, ezért lehetőség volt a magyar nyelv hivatalos használatára. Ennek ellenére meglepő, hogy a népszámlálási ívek Kárpátalján mindenhol kétnyelvűek voltak, mégpedig cseh és magyar nyelven készültek. Az ívek kitöltése is javarészt ezen a két nyelven történt, de olyan eset is előfordult, amikor magyarul laktak településen (pl. Nagymuzsalyban) ruszin nyelven, cirill betűs írással töltötték ki az ívek egy részét. A magyarok által lakott régióban többnyire a vegyes nyelvhasználat jellemző (magyar és cseh), de pl. míg a Mezőkaszonhoz sorolt falvak közül Bótrágy kivételével minden helységben szinte teljesen magyar nyelven töltötték ki az íveket, addig a Beregszász környéki településeken fordított az arány: magyarul töltötték ki az ívek többségét a ruszin Alsó- és Felsőremetén, Beregdédában, Haláboron, Kisbégányban, Macsolán, Nagybégányban, Nagygúton, Tiszacsomán és Váriban. Ezzel szemben a többi magyar faluban (Asztély, Badaló, Balazsér, Bene, Beregardó, Beregújfalu, Bulcsu, Csetfalva, Gát, Kígyós, Kisgút, Kovászó, Makkosjánosi, Mezőgecse, Mezőhomok, Nagyberég, Nagyborzsova, Nagymuzsaly, Sárosoroszi) és Beregszászban cseh nyelven készültek az ívek. Ugyancsak cseh nyelvűek az ívek a Munkácsi járáshoz tartozó, de magyar lakosságú Dercenben és Fornoson, valamint a vegyes lakosságú Izснытén. Az eltérő nyelveken készült összeírások között ebből fakadóan számos jelentős különbség figyelhető meg mind a nevek lejegyzésében, hangjelölésében, mind pedig a különböző névformák használatában.

Az adatközlők a kérdőíveket kisebb részt tollal, nagyobb részt ceruzával töltötték ki, aminek az elhalványulása sok településen olvashatatlaná teszi az adatok egy részét. Nem könnyítik meg az olvasást az utólagosan, piros tintával készült bejegyzések, összegzések sem, amik egész adat- és névsorokat érintenek. Az összeírási ívek egyes oszlopaiban a következő információk szerepelnek: 1a. a lakás száma; 1b. a házban jelenlévő személyek sorszáma; 2. a lakók vezetéknéve, amiket a következő sorrendben kellett feljegyezni: a ház tulajdonosa, feleség vagy élettárs, gyerekek (születési sorrendben), rokonok, nevelt gyerekek, vendégek, szolgálók és

egyéb személyek, szállóvendégek, albérlők; 3. keresztnév; 4. rokoni vagy egyéb viszony a lakás tulajdonosához; 5. nem; 6. családi állapot; 7. születési dátum; 8. születési hely; 9. mióta lakik a beírt személy a községben? 10. honi illetőség.

A kétoldalas ív másik oldalán a 11. oszlopban szerepelt a nemzetiség, illetve anyanyelv kérdése. Minden esetben csak egy nemzetiséget lehetett beírni. A csehszlovák népszámlálás szándékos újítása volt a zsidó nemzetiség választhatósága⁵. 12. vallás; 13. olvasás- és írástudás, 14–19. oszlopok: a jelenlegi foglalkozásra és állásra, illetve az 1914. július 16-án aktuális állapotra kérdeztek rá.

1. ábra. Részlet Alsóremete népszámlálási íveiből

The image shows two pages of a historical census form titled "Popisný hárok. Osszeírási ív." (Census household form). The left page contains the header and the beginning of a table with columns for household number, name, age, sex, marital status, etc. The right page shows the continuation of the table with columns for nationality, religion, literacy, and occupation. Handwritten entries in red ink are visible throughout the form.

A népszámlálás eredménye a Csehszlovákia statisztikai kiadványai sorozat hét kötetében került publikálásra. Ezen kívül elemzésekkel egybekötve kiadták A Csehszlovák Köztársaság településeinek első statisztikai lexikonja (*Prvý štatistický lexikón obcí v Republike Československej*) című kiadványt.⁶

A népszámlálás lebonyolításáról és visszasságairól Popély Gyula írt részletes összefoglalást (Popély, 1999, 47–66. o.). Sejthető volt, hogy a számlálást végző állami szervek mindent megtesznek a kisebbségek számának csökkentéséért. Véleménye szerint a népszámlálás az első támadás volt a nemzeti kisebbségek hivatalos nyelv- és névhasználatának a korlátozása céljából (Popély, 1999, 47. o.). A legproblémásabb mozzanat a nemzetiségi adatok felvétele volt. A számlálóbiztosok inkorrekt gyakorlata miatt rengeteg visszaélés történt, szinte

⁵ Ennek a következményeiről lásd alább.

⁶ <https://bparchiv.hu/elerhetőek-a-hungaricanan-az-1921-es-csehszlovakiai-nepszamlalas-karpataljara-vonatkozó-iratait/>

A népszámlálási ívek fontos forrásai a kárpátaljai magyar névtörténetnek. Névtani szempontú vizsgálataim során három jelenségre térek ki. Elsőként a névírásnak a sajátosságait mutatom be, azaz milyen formában valósul meg a magyar, ruszin, német, zsidó stb. nevek cseh és bizonyos esetekben ruszin rögzítése.⁸

A második kérdés a keresztnévek használata. A korábbi magyar névátírás gyakran élt azzal az eljárással, hogy magyarosította a kisebbségek képviselőinek keresztnéveit. Már a középmagyar kori urbáriumok is számos példát mutatnak erre, s ez a gyakorlat a későbbi korokban is jellemző (vö. Sebestyén, 2022a, 2022b, 2026). Azt szeretném kideríteni, hogy alig két évvel az impériumváltás után, a csehszlovák hatóságok és a számlálóbiztosok hogyan viszonyulnak a kisebbségi keresztnévekhez. Végezetül a női nevek használatára térek ki. Terjedelmi okokból csak a legjellemzőbb jelenségek bemutatására törekszem, a településszám és az adatgazdagság miatt a ruszin és német falvak sajátosságaira csak utalásszerűen, egy-egy jelenség bemutatása kapcsán hivatkozom.

2. A családnevek átírása

Az 1920. február 29-én kiadott 122/1920-as alkotmánytörvény meghozatalával a cseh hatóságok a családneveket hivatalosan államnyelvűvé formálták, a cseh írásmód szerint rögzítették, és az anyakönyveket is cseh nyelven kezdték vezetni (Botlik, 2012, 24. o.). Ezt a gyakorlatot alkalmazták a ruszin nevek átírásánál is. Vörös Ferenc egy 2004-ben megjelent tanulmányában a nevek átírásáról, a magyar személynevek anyakönyvezéséről úgy véli, hogy „Az államváltások következtében több időszakban is megbomlott az összhang névírás és névhasználat tekintetében” (Vörös, 2004c, 260. o.), s ennek az első fejezete a Felvidéken, illetve a Csehszlovákiához kapcsolt Kárpátalján (Podkarpatszka Rusz) is az első csehszlovák népszámlálás idejére tehető. A családnevek átírásánál transzkripciót alkalmaztak, azaz a magyar neveket a lehető legpontosabban igyekeztek visszaadni a cseh ábécé segítségével.

A történelmi Bereg megyében a szlovák lakosságú Újkenóc kivételével sem szlovák, sem cseh települések nem léteztek (vö. KSH, 1910)⁹, így sem a szlovák, sem a cseh nyelvnek, írásnak és névhasználatnak nem voltak hagyományai. Az új országban ugyan a cseh nyelv válik hivatalossá, de az összeírásban még jórészt a magyar névformákat használták. Ennek következtében még hosszabb ideig a korábban ismert módon jegyzik le a magyar neveket. A szlovákiai részekben Vörös

⁸ A magyar nevek ukrán átírásának problémáihoz lásd: Balla, 2011, 394–397. o.

⁹ Az 1910-es utolsó magyar népszámlálási adatok szerint Beregben 113 090 magyar, 20 722 német, 1123 szlovák (tót) és 100 918 ruszin nemzetiségű személy élt (KSH, 1910).

Ferenc¹⁰ vizsgálatai szerint első lépésként a keresztnév „csehesítése” történt meg a magyarlakta helységekben, majd hosszabb időbeli eltolódással került sor a családnevek szlávositására (Vörös, 2004a, 32–37. o.).

A népszámlálási ívek adatai a folyamat kezdetéről tanúskodnak, de általánosan érvényes, kötelező átírásról még nem beszélhetünk. A magyar és a cseh nyelv mind hangkészletében, mind a hangok jelölésében eltér, nem meglepő, hogy az első lépés a cseh helyesírásra és hangjelölésre való áttérés volt. Bár sok településen a magyar hangjelölés használatos, a magyarlakta falvakban, magyar biztosok által kitöltött íveken is használják a cseh betűket. Pl. a színmagyar Hetyen összeírásában az íveket magyar nyelven töltötték ki, azonban ugyanazzal a kézírással, amivel a személyneveket feljegyezték, a nemzetiséget már nem magyarul, hanem a csehesített „mäďar” szóval jelölték. A bizonytalan próbálkozásokat jelzi, hogy emellett „mäďar”, „madär” alakok is előfordulnak.

Az egyéni kézírások sajátosságai alapján kitűnik, hogy a kérdőíveket rendszerint egy-két személy töltötte ki a kisebb településeken. A rögzítő személy hivatalnok lehetett: ha a hivatalos személy cseh nemzetiségű volt, akkor magától értetődően a cseh nyelvet használta. A biztosok nagy része azonban helyi személy volt, vagy a származási hely alapján a Felvidékről érkezett, így beszélhetett magyarul, s a magyar helyesírást is ismernie kellett. Ilyen például a Nagymuzsalyban tevékenykedő *Abt Gabriel* nevű biztos, aki saját magát is „összeírta” cirill betűkkel, megadván a származási helyét, ami a nógrádi Losonc melletti Kálnó.

A nevek „csehesítése” az ívek alapján a magyar összeíróknak sem okozott problémát, ugyanis a leggyakrabban a jellegzetes č és š, ž vagy ň betűk használata jelezte az átírást. Az 1. táblázatban néhány jellegzetes hangjelölési példa található az ívekről.

1. táblázat. Néhány példa a magyar nevek „csehesítésére”

Magyar betű	Cseh betű	Magyar betűs név	Cseh betűs név
u, ú	ů	Vuvcsar, Lukács, Rosenblum, Dulo	Vůčar, Lůkács, Rosenblům, Důlo
ü, ű	u, i	Űveges, Űvegesová, Szűcs	Ůveges, Ůvegesová, Šzűč~Šüč~Šűcs~Šűcz~Seč~Šic~Šyš
cs	č	Bacsó, Popovics, Csepák, Kocsis, Csubírka, Csenicska	Bačo, Popovič, Čepák~Čepak, Kočiš, Čubírka, Černičko
gy	ď	Medveggy, Fegyő, Hagymás, Gyurkovics, Gyulay, Gyákunik, Magyar, Nagy, Lengyel	Medvedď, Fedďo, Hadďmáš, Ďurkovič, Ďulaj, Ďakunik, Maďar, Naď, Lenďel
h	ch	Halusz, Himinec, Kohan, Kurah, Petah	Chalus, Chymenic, Kochan, Kurach, Petách

¹⁰ A mai szlovák gyakorlatról – ami sok tekintetben megegyezik a korabeli cseh írásgyakorlattal – Vörös Ferenc számol be (vö. Vörös, 2004a, 32–37. o.).

Magyar betű	Cseh betű	Magyar betűs név	Cseh betűs név
ly	l'	<i>Bidzilja, Csehely, Golyána, Kobály, Székely, Halyko, Gergely</i>	<i>Byziľo, Čehel', Goľana, Kobál', Sékel', Haľko, Gergel'</i>
ny	ň	<i>Kalinjak, Canyko, Lanyó, Kemenyas, Knyaz, Csákány, Dékány</i>	<i>Kaliňak, Caňko, Laňo, Kemeňas, Kňaz, Čákáň, Dékaň</i>
s	š	<i>Salamon, Baus, Svarc, Nemes, Kis, Sas</i>	<i>Šalamon, Bohuš, Švarts, Nemeš, Kiš, Šaš</i>
sz	s	<i>Ruszin</i>	<i>Rusín</i>
ty	ť	<i>Iltyó, Matyola, Matyika, Hotyko</i>	<i>Ilťo, Maťola, Maťiko, Hoťko</i>
zs	ž	<i>Zseleznik, Zsoldos, Gerzsenyi, Balázs, Zsidó, Izsák</i>	<i>Železnik, Žoldoš, Gerženi, Balož, Židov, Ižak</i>

Szabályszerűséget mutat a személynevekben előforduló képzőknek az átírása is. Az általában a származási helyre utaló ruszin *-цькуї* (magyar átírásban *-szki, -cki*) képzőt a cseh *-ský* vagy *-cký* forma váltja a családnevekben. A teljes megye családnevei közül 224-ben szerepel *-ský* formában a képző, ezeknek a neveknek a nagy része cseh névviseelőkhöz kapcsolódik: pl. *Sudanský* (Ábránka), *Rychvaldský* (Alsóhrabonica), *Harikovský*, *Chriský* (Alsóverecke), *Javorský* (Alsóviznice), *Sozanský* (Bilaszovica), *Babinský* (Balazsér), *Grybovský*, *Vaturský* (Bukovec), *Družilovský* (Kálnik), *Nebelský* (Ploszkó) stb. Közel 70 családnév írásában – elsősorban magyar lakosságú falvakban – megmaradt a magyaros *-szki* forma: *Bruszkí* (Asztély), *Kacsinszki* (Barkaszó), *Jávorszki*, *Polniszki* (Bátyú), *Podhradszki*, *Tabakovszki* (Beregdeda), *Palinszki* (Beregsom) stb., de előfordul vegyes vagy ruszin lakosságú helységeken is: *Brezsinszki* (Skuratóc), *Zagylszki* (Bábakút), *Podhürszki* (Kisalmás), *Bilinszki* (Lohó), *Magurszki*, *Pelcsárszki* (Bilke) stb. Mindkét forma megtalálható Ignécen a *Lenyovszki~Lenyovsky*, Iloncán a *Romocsuszki~Romočivský*, Miszticén a *Dobromilszki~Dobromilský* stb. névvariánsokban. Benedekin pedig a *-szkij* alakban is találkozunk vele (*Jávorszki*). 54 családnévben fordul elő a képző *-cky* változata: *Samocky* (Balazsér), *Remecky* (Beregdeda, Mezőhomok), *Balecky*, *Berbacky*, *Bihatinicky*, *Bocsicky*, *Lastovecky*, *Leocky*, *Savicky* (Beregszász) stb., míg 98 névben már a cseh *-cký* variáns: *Ilnický* (Almamező), *Csernický*, *Dravický*, *Golocký*, *Hradecký*, *Kamenický* (Beregszász), *Berecký* (Beregújfalu) stb.

A nevek átírása azonban rendszerint nem problémamentes. A magyar nevek lejegyzésében a legnagyobb problémát a magánhangzók jelölése okozza. Mivel a cseh nyelvből hiányoznak egyes hosszú magánhangzók, ezért elsősorban ez okozza a legtöbb gondot a magyarul nem beszélő/író biztosoknak. A bizonytalanságot és következtelenséget jól illusztrálja Bilke családneveinek a lejegyzése. A településnek 1910-ben még 1956 magyar lakosa volt a 2309 ruszin és 407 német nemzetiségű mellett, így nem meglepő, hogy a helységben nagy a magyar családnevek aránya. De nemcsak a magyar, hanem a német (zsídó) nevek cseh átírása is gondot okozott, aminek az az eredménye, hogy számos családnevet két-három (*Ábrahám ~*

Abraham, Berdar ~ Berdár, Bíró ~ Bíró ~ Birov, Czohlová ~ Coglova, Csernicsko ~ Černičko, Davidovics ~ Dávidovics ~ Dávidovič, Iliáš ~ Iljaš ~ Ilyás stb.), sőt egyes esetekben négy-öt formában is lejegyezznek: *Baživ ~ Bažu ~ Bažó ~ Bazsó ~ Bazsű, Burachovich ~ Burachovič ~ Burehovics ~ Burehovics, Ilnicki ~ Ilniczki ~ Ilnický ~ Ilnicky ~ Ilnyckij, Matijko ~ Matyjikó ~ Mátyika ~ Matiko, Osűsky ~ Osűjsky ~ Osűsky ~ Öszűsky ~ Öszűszky stb.* Ugyanakkor ez azt is bizonyítja, hogy a ruszin nevek kiejtése és latin betűkkel való átírása nemcsak a magyar közigazgatás, hanem a csehszlovák hivatalnokok számára is nehéz feladatnak bizonyult.

A családnevek tudatos szlávositására, transliterációjára csak szórványos adataink vannak. Kígyóson pl. a *Szőlősi* családnév *Szőlővšý*, a *Szabó* *Sabov*, a *Járó* *Jarov* alakban szerepel.

A népszámlálás adatai a nevek sorrendjével kapcsolatban nem nyújtanak releváns információkat. Mivel az egyes névtípusokat meghatározott rubrikákba, a megadott sorrend szerint kellett beírni, így a valós névhasználatról nem tudunk meg adatokat. A névsorrend a magyar hagyományoknak felel meg, míg a ruszin és a cseh névhasználatban a keresztnév szerepel első helyen, s ezt követi a családnév. A ruszin névadásban az apanév csak a családnév kialakulásában játszott szerepet, aminek az eredményeként számos *-ics*, *-ovics* apanévi képzős családnév alakult ki. A terület Szovjetunióhoz való csatolása után jelent meg harmadik névelemként az apanév, ami kötelezően a magyar nemzetiségűek esetében is használatos a mai napig (vö. Csernicskó, 2003).

3. A keresztnévhasználat

A kisebbségi magyar névhasználat egyik sarkalatos kérdése a keresztnévek ügye. A tulajdonneveknek etnikai identitásjelző funkciója van, a nevek utalnak az egyén, illetve közösség etnikai identitására, nyelvi hovatartozására és anyanyelvére (vö. Baukó, 2019, 96. o.). Különösen fontos a keresztnévválasztás és -használat kisebbségi helyzetben, mert a családnevek öröklődése révén azok identitásjelző funkciója kevésbé érvényesül¹¹, a keresztnév azonban a szülők választása, s szoros kapcsolatban van a család önazonosságtudatával, annak egyik kifejezőeszköze. A keresztnévek megváltoztatása, hangalakjuk átírása vagy államnyelvi formával való helyettesítése az állam részéről megnyilvánuló igen erős asszimilációs törekvés. Vörös Ferenc felhívja a figyelmet a csehszlovák parlament 11/1918. számú törvényének 2. cikkelyére, ami kimondja, hogy továbbra is érvényesek az elfoglalt területeken a korábbi tartományi és birodalmi törvények. A Magyar Királyságtól elcsatolt régiókban az anyakönyvekről és az anyakönyvezésről szóló 1895. október 1-

¹¹ Lásd Kovásztót, ahol a lakosság nagy része magyar családnévet visel, de ruszin nemzetiségű, vagy Alsóschönbornt, ahol a német családnevek ellenére magyar nemzetiségűnek vallották magukat.

került rá az ívekre: *Zuzana (Zsuzsanna), Alžbeta (Erzsébet), Jozef (József), Štefan (István)* stb. A tudatos átírás érdekes bizonyítéka *Lakatos Mihály* lányunokájának, *Elek Erzsébet*nek a neve. A feljegyző magyarul kezdte el leírni a nevet, majd a cseh változatra javította a kislány nevét (lásd 3. ábra).

Kisbégányban a falu lakosságának felét magyarul, a másik felét cseh nyelven írták össze. Az összeíró azonban talán ruszin nemzetiségű volt, a szlávositott keresztnemek ugyanis ruszin jegyeket mutatnak, pl. *Oros Andrej, Kovač Andrej, Horvath Elizaveta, Šipošova Elizaveta, Rohovič Josif, Molnár Josif, Danč Žofija* stb.

Felvetődik a kérdés, hogy a keresztnemek csehesítése csak a magyar nevekre terjedt-e ki, vagy ugyanúgy vonatkozott a német, zsidó, netán a ruszin személynevekre is. Leginkább a ruszin nevek csehesítésére vannak adataink, pl. a vegyes lakosságú Izsnyétén nemcsak a magyar, hanem a ruszin keresztnemeket is megváltoztatták egyes íveken, pl. a *Dudinský* család tagjai: *Ján, František, Mikuláš*; a *Čečur* családé *Ján, Anna, Juro*; a *Šufrič-é* *Ladislav, Juraj, Alžbeta, Michal* stb. Beregardóban pedig a magát ruszinnak valló *Petrás* család tagjait a következő névalakokkal említik: *Petraš Juraj, Petrašova Maria, Petrašova Roza, Petraš Mikulaš, Petrašova Otyl* stb.

A magyarlakta falvakban, ahol magyar nyelven töltötték ki az íveket, a magyar keresztnemeket jegyezték fel a magyar helyesírási szabályoknak megfelelően. A cseh nyelvű összeírásokban kétféle megoldást követtek: a magyar keresztnemeket cseh helyesírással és hangjelöléssel rögzítették, vagy cseh megfelelőjükkel helyettesítették.

A 2. és 3. táblázatban néhány gyakoribb férfi és női keresztnév átírására és helyettesítésére gyűjtöttem példákat az ívekről. Ezek a megoldások nemcsak a magyar helységekben, hanem a ruszin falvak jó részében is visszaköszönnek, azaz a ruszin lakosságot is érintették.

2. táblázat. A férfi keresztnemek átírása

Magyar keresztnév	A keresztnév átírása	Csehszlovák névalak	Ruszin névalak
János	<i>Janoš, Janos</i>	<i>Ján</i>	<i>Йоан</i>
József, Józsi	<i>Jozsef, Joži</i>	<i>Josef, Jozef</i>	<i>Йосиф</i>
György	–	<i>Juraj</i>	<i>Георгиу</i>
Tamás	<i>Tamaš, Tomás</i>	<i>Tomaš, Tomáš</i>	–
István, Pista	<i>Istvan, Pišto</i>	<i>Štefan, Štepan</i>	<i>Стефан</i>
Béla	<i>Bela, Bílo, Bilo</i>	–	<i>Бейла</i>
Gyula	–	<i>Ďula, Důla, Julius</i>	–
Pál	<i>Pal</i>	<i>Pavel</i>	<i>Павел</i>
Ferenc	–	<i>František, Franc</i>	<i>Франц</i>
Kálmán	<i>Kalman</i>	<i>Koloman</i>	–
Berti	<i>Berty</i>	–	<i>Вартоломї</i>
Miklós	<i>Miklos, Mikloš, Miklós</i>	<i>Mikulaš, Mikuláš</i>	–
Sándor	<i>Šandor</i>	<i>Alexander</i>	<i>Александр</i>
András	<i>Andras, Andraš, Andráš</i>	<i>Ondrej</i>	<i>Андраш, Андрей</i>

Magyar keresztnév	A keresztnév átírása	Csehszlovák névalak	Ruszin névalak
Zoltán	Zoltan	–	–
Menyhért	Meñhét	–	Мелхиор
Lajos	Lajoš	Ludevít, Ludovít, Ludvíg	Людвикъ
Károly	Karoly	Karol	–
Zsiga	Žíga	–	Сигісмунд
László	Laszlo	Ladislav, Václáv	Владислав
Gáspár	Gaspar, Gašpar	Kaspar	–
Miksa	Mikša	–	–
Péter	Peter	Petter	Петр
Géza	Geza	–	Геїза
Alajos	–	Alois	Алоїс
Elek	–	Alex	–
Ernő	–	Arnost, Ernest	–
Henrik	–	Hendrich	–
Imre	–	Emerich	–
Jenő	Jene, Jónő, Jenev	Eugen, Augen	Евжен
Mihály	Mihaly	Míchal	Михаил
Dezső	Deže	Desiderius	–
Ignác	Ignac	–	Ігнацій
Gábor	Gabor	–	Гавріил
Vilmos	Vilmoš	Vilem, Vilhelm	–
Gusztáv	Gusztav	–	Густаф
Sámuel	Šamuel, Samuel	–	Самуил

3. táblázat. A női keresztnévek átírása

Magyar keresztnév	A keresztnév átírása	Csehszlovák névalak	Ruszin névalak
Ágnes	Agneš, Agnes	–	Агнес
Erzsébet, Erzsi	Eržibet, Erži, Irži	Alžbeta, Elisabet	Елисавета
Katalin	Katalin	Katerina, Kateřína	Екатерина
Juliska	Juliška	–	Юлія, Юліана
Piroska	Piroška	Ružena	Пирожка, Пирошка
Zsuzsanna, Zsuzsa, Zsuzsi	Zúza, Žuži	Zuzana	Сусана
Mária	Maria	Marie	Мария
Eszter	Ester	–	Эстер
Terézia	Terezia	Tereza	Терезия
Margit	Margit	Margita, Marhítka, Markít	Маргарита
Zsófia	Zsofia	Žofia	–
Borbála	Borbala	–	Варвара
Boriska	Boriška	–	–
Irén	Iren	Irena	Ирина
Ottília	Ottília	Otyl	–
Veronika	Veronika	Verona	–
Márta	Marta	–	–
Szerén	Seren, Serena	Serin, Serina	–
Sarolta	–	Šarlota, Charlota	–

Magyar keresztnév	A keresztnév átírása	Csehszlovák névalak	Ruszin névalak
Máli	Maly	–	Амалия
Róza	Roza	–	Роза
Vilma	Vilma	Wilma	–
Emma	Emma	Ema	Емма
Anna, Annus	Anuš	–	Анне
Matild	Matild	Matyld, Matylda	–
Lídia	Lída	Lydie	–
Irma	Irma	–	Ирма
Olga	Olga	–	Ольга
Etel, Etelka	Etel, Etelka	–	Этэль, Этэлька
Ilona	Ilona	Helena, Jelena	Елена
Cecília	Cecilia	–	Цецилія
Gizella	Gizella	–	Гизела

Meglepő módon nemcsak a magyar nevek szlávositására vannak példáink, hanem szórványosan ellentétes irányú változtatás is megfigyelhető. A magyarlakta falvakba betelepített cseh csendőrök, határőrök, fináncok nevét néha megmagyarosították. Pl. Haranglábbon az ott lakó öt csendőr közül kettőnek a nevét magyar formában jegyezték fel: *Holeček Ferenc* és *Zdražil József*. Három társuk neve azért maradt meg eredeti formában, mert nem volt magyar megfelelőjük: *Kolár Emanuel*, *Kopecký Jarosko* és *Podhorný Ottomar*. De hasonló jelenséggel – igaz szórványosan – más falvakban is találkozunk, pl. Barkaszón: *Hendl József*, *Caclavek Jákob* és *Anna*, Bátyúban *Pekař Károly*, *Kubát Ferenc*, *Kolafa János*, *Prajrik János* stb. „magyarosodott”.

4. A női nevek használata

A magyar asszonynévhasználat szabályai szerint a férjezett asszonyok törvényesen öt módon használhatják a nevüket (vö. Csernicskó, 2003, 154–155. o., Debreceni-Balogh, 1995, 341. o.):

- 1) a névviselő a -né asszonynévképzővel kiegészítve felveszi a férje családnevét: pl. *Buda István* neje *Buda Istvánné*, *Bakos József* neje *Bakos Józsefné*;
- 2) a második változat szerint az első névváltozathoz kapcsolódik a leánykori név: pl. *Körte Sándorné Bahuš Mária*, *Kató Jánosné Bek Mária*;
- 3) a férj családnevéhez illesztett -né képző, amihez a feleség leánykori neve kapcsolódik: pl. *Fábiánné Szabó Magda*, *Tóthné Kecskés Teréz*;
- 4) a feleség felveszi a férj családnevét: *Kis András* neje *Kis Eszter*, *Udvarhelyi Istváné Udvarhelyi Erzsébet*;
- 5) a feleség megtartja leánykori nevét.

4. ábra. Az asszonynévhasználat példája: *Hagya Jánosné Szakács Juliánna* (Zápszony)

A népszámlálási íveken minden típussal találkozunk, az egyes variációk használata gyakran akár falun belül is eltérhet. A hagyományos magyar *-né* képzős alakok az alföldi magyarlakta településeken fordulnak elő, de nem mutatható ki rendszerszerűség a használatban. Asztélyban például minden házasszonyt asszonynévképzős névvel jegyezték fel: *Pál Károlyné, Pál Lajosné, Olasz Bertalanné, Badak Pálné, Csok Imrene, Olasz Mózesné, Illes Belane, Verbias Pálné, Szöllősi Jozsefné, Somi Andrásné, Verbias Karolyné, Sepak Józsefné, Kovács Andrásné* stb. Ugyanebben a formában jegyezték fel a helyi zsidó asszonyok nevét is: *Grünbaum Zelmané, Rothfeld Davidné, Beck Martoné, Grosz Hermanné, Breiner Mórné* stb. Ez a névforma csak a házasságra utal, nem derül ki belőle a feleség eredeti neve. Ennek rögzítése érdekében más hivatalos névformák is használhatók, amikkel a népszámlálás ívein is találkozhatunk. Zápszonyban például az asszonynevek mellett feltüntették a leánykori személynevet is: *Balla Dávid felesége Balla Dávidné Baksa Ilona, Gazdag Péter felesége Gazdag Péterné Sütő Mária* stb.

A házasszonyok leánykori nevének a feljegyzésére Csongoron találunk példákat: *Orosz Ignáczné szül. Kopasz Piroška, özv. Molnár Mihályné szül. Tóth Irma, Marton Miklósné szül. Tóth Ágnes, Földi Jánosné szül. Molnár Erzsébet, Goldberger Ignáczné szül. Veis Antónia, Grünzweig Sámuelné szül. Grünberger Jetty* stb. Ezt a gyakorlatot azonban nem követik az egész faluban, a népszámlálási ívek nagy részén csak a leánykori név kerül feltüntetésre: *Hadar Miklós felesége Baksa Sára, Badó József felesége Toth Erzsébet* stb.

A ruszin lakosságú Kovászázón az íveket ugyan cseh nyelven töltötték ki, a tulajdonneveket ellenben magyar helyesírással jegyezték fel. Az asszonynevek esetében pedig egy érdekes, hibrid megoldással találkozhatunk: *Markó Mihályné*

roz. Palatas Anna, Csalaninac Lászlóné roz. Markó Anna, Vaskó Jánosné roz. Špák Marie, Csehil Michalné roz. Krepics Vilma, Kalanics Lászlóné roz. Martin Marie stb.

5. ábra. György János és György Jánosné szül. Pallagi Ilka (Csongor)

A magyarlakta falvak adatai alapján a leggyakrabban alkalmazott eljárás a feleség leánykori nevének a feltüntetése, pl. Szernyén Tar József neje Orbán Veron, Klímper Antal felesége Bimba Eszter, Tamási Sándoré Tar Borbála stb.

A magyar névváltozatok mellett azonban cseh formák is megjelennek. Ennek oka a cseh számlálóbiztosok tevékenységén túl az a sajátosság, hogy a szláv nyelvekkel ellentétben a magyar nyelv nem különbözteti meg a nyelvtani nemeket, míg a cseh és a ruszin nyelv igen. A nemek elkülönítése nemcsak a közszavak esetében, hanem a tulajdonneveknél is érvényesül, aminek a nyelvi kifejezője a női nevekhez kapcsolódó -ová nőnév-képző. Az első csehszlovák népszámlálás idején ennek használata a megszállt területeken még nem volt kötelező, ezért a képző használata a magyar falvakban a népszámlálás idején nem volt jellemző (pl. Barkaszón, Alsóremetén, Asztélyban, Balazséron, Csongoron stb.). Leggyakrabban azokban a helységekből fordul elő, ahol a feljegyzés nyelve cseh vagy ruszin. A magyarlakta helységeken kívül a képző használata a ruszin falvakra is jellemző, megoszlása és elterjedtsége azonban hasonló a magyar helységekhez. Számos településen egyáltalán nem találkozunk cseh nőnévképzős alakokkal, más településeken azonban általánosan elterjedt a használata (pl. Beregkisfaludon, Beregkövesden, Beregnagyalmáson, Beregpálfalván, Falucskán stb.), s a ruszinok, zsidók és németek esetében is használják, pl. Alsóschönbornban: Cserniczkova, Demhugova, Féhnova, Fogelova, Frikkerova, Hoffnerova, Humpelstäterova, Hungräderova, Kebelova, Kizmanova, Köbelova, Kracsova, Kroóova, Kunertova, Leiszová, Liebova, Liebermannova, Mártinova, Maurerova, Metzova, Neubauerova, Nuszerova, Palagova, Petzova, Pfeiferova, Plattnerova, Popovicsova, Schinova,

Szekeresova, Szinicskova, Szulczzerova, Schwarczova, Tadlerova, Tamáskova, Tasingerova, Taugelova, Tellingerova stb.

Az -ová képző használata Beregszászra sem jellemző. Bár szórványosan előfordulnak ilyen névalakok, azok jellemzően a cseh családnevekhez járulnak: *Bončinova, Čikova, Dankulovičova, Eržlingerova, Febrichova, Gandiova, Chaloupkova, Honneimánova, Hušerova, Janatova, Kahounova, Kakrdova, Kašparcova, Kovařovičova, Kraklova, Križova, Lenderova, Maliničova, Mrzenova, Pospíšilova, Poubova* stb. Ugyanez érvényes a szomszédos Bulcsúra (*Lukovitsova, Šulova, Titlova, Slepáková*). Egy-egy névalak fordul elő Bátyúban (*Bobrova, Polohova*), Beregsomban (*Bartošova*), Benében (*Ivanova, Kováčova*), Beregardóban (*Bermanova, Illyešova, Kleinova, Kulešova, Sirčakova*), Beregújfaluban (*Kováčova, Lőrincova, Simonova, Szabova*) stb.

Nemcsak a férjezett vagy özvegyasszonyok nevéhez illesztették a képzőt, hanem a lánygyermek neve is -ová végződést kapott. Kígyóson pl. a *Tóth* családban *Toth András* a családfő, a felesége *Tothova Eržebet*, a gyerekek pedig *Toth Jožef, Tothova Roza* és *Tothova Erži*. A *Hežer* családban a családfő *Hežer Šandor*, a neje *Hežerova Berta*, a gyerekek *Hežerova Irena, Piroška* és *Mariška*, valamint ifjabb *Šandor* stb.

Említést kell tennem a női nevek egy másik, sajátosan hibrid változatáról, amivel pl. Balazséron találkozhatunk. A vegyes lakosságú faluban, hasonlóan több más helységhez, két személy töltötte ki az íveket. Az első magyarul, a második csehül írta be az adatokat. Az utóbbi által készített íveken a következő névformák fordulnak elő: *Fodor Andrášnej, Bohuš Ištvanéj, Pogáň Palnej, Kováč Jožefnej, Gabor Janošnej, Bakuráš Šandornej* stb.

5. Összegzés

A bemutatott példák ízelítőt adnak abból a hatalmas és változatos adatmennyiségből, amit a népszámlálás iratanyaga kínál a névkutató számára. A népszámlálás adatainak közzététele, valamint névtani szempontú vizsgálata vitathatatlanul fontos a magyar névtudomány számára. Egy adott idősíkből, egy fontos történelmi fordulópontot közvetlenül követő időszakból, egységes, többnemzetiségű területről származó névanyagot tartalmaz. A több tízezer tételből álló névkorpusz a névtörténeti vizsgálatok széles spektrumát teszi lehetővé a családnevek etimológiai elemzésén túl a keresztnévek, a névdivat, a nevek öröklődésének a vizsgálatáig. Az ekkor még együtt élő magyar, ruszin, zsidó és német közösségek névadásának összehasonlító elemzése feltárhatja az egyes névrendszerek közös jegyeit, összefüggéseit, egymásra hatását. A néviselők adatainak (születési idő, foglalkozás stb.) ismeretében pedig történeti névszociológiai vizsgálatokra is lehetőség nyílik. A nevek lokalizáltsága révén névföldrajzi térképek nyújthatnak lehetőséget az egyes nevek területi elterjedtségének a vizsgálatára.

Irodalom

1. Balla Andrea 2011. A rendszerváltások következménye a kárpátaljai magyar névhasználatban. In: Hires-László Kornélia – Karmacs Zoltán – Márku Anita szerk. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, 394–397. o.
2. Baukó János 2019. *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK.
3. Botlik József 2012. Anyakönyvi kutatások lehetőségei Kárpátalján. *Turul* 85: 23–28. o.
4. Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
5. Csucska Pavlo 2005 = Чучка Павло 2005. *Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник*. Львів: Видавництво «Світ».
6. Debrecei Anikó – Balogh Lajos 1995. Magyar asszonynevek a Kárpátalján. *Magyar Nyelv* 91/4: 340–345. o.
7. Fedinec Csilla – Vehes Mikola szerk. 2010. *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
8. Kovács András 2008. Magyar személynév kutatás Kárpátalján. *Névtani Értesítő* 30: 203–210. o. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2008.18>
9. KSH 1910. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint*. Budapest: Magyar Statisztikai Hivatal.
10. Minya Károly – Sebestyén Zsolt – Tomori Tímea szerk. 2021. *Emlékkönyv Mizser Lajos tiszteletére*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem.
11. Popély Gyula 1999. *Népfogyatkozás – A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945*. Budapest: Írók Szakszervezete – Széphalom Könyvműhely – Regio.
12. Sebestyén Zsolt 2022a. *A munkácsi uradalom 1613. évi urbáriuma*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem.
13. Sebestyén Zsolt 2022b. *A munkácsi uradalom 1625. évi urbáriuma*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem.
14. Sebestyén Zsolt 2026. *Bereg vármegye középmagyar kori személynevei I–II*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem.
15. Vörös Ferenc 1999. Anyakönyvi adalékok a csehszlovákiai és szlovákiai magyarság jogfosztottságához 1918-tól napjainkig. *Névtani Értesítő* 21: 204–212. o. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.1999.39>
16. Vörös Ferenc 2003. Felvidéki magyar neveink sorsa a XX. században. *Szörös Kő (Nyelvész különszám)* 8/1: 24–40. o.
17. Vörös Ferenc 2004a. *Családnév kutatások Szlovákiában*. Pozsony: Kalligram Kiadó.
18. Vörös Ferenc 2004b. Névpolitika a Felvidéken. In: Balázs Géza szerk. *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője*. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ, 367–381. o.
19. Vörös Ferenc 2004c. Nyelvcseré – névcseré a Zobor-vidéken. In: P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit szerk. *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, 259–268. o.

20. Vörös Ferenc 2005. Hely- és személynévi neologizmusok a Felvidéken Trianon után. *Névtani Értesítő* 27: 197–213. o. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2005.26>
21. Vörös Ferenc 2009. Névváltoztatás és névhelyreállítás a kisebbségi magyar névhasználat tükrében: terminológiai javaslat egy névtani jelenség megnevezésére. In: Farkas Tamás – Kozma István szerk. *A családnév-változtatások története az időben, térben, társadalomban*. Budapest: Gondolat Kiadó, 57–74. o.
22. Vörös Ferenc 2012. Személynévhasználat és impériumváltások a 20. századi Kárpátalján. *Magyar Nyelvőr* 136/1: 78–88. o.

References

1. Balla, Andrea 2011. A rendszerváltások következménye a kárpátaljai magyar névhasználatban [The consequences of regime changes for Transcarpathian Hungarian name use]. In: Hires-László, Kornélia – Karmacs, Zoltán – Márku, Anita eds. *Nyelvi mítoszok, ideológiák, nyelvpolitika és nyelvi emberi jogok Közép-Európában elméletben és gyakorlatban*. Budapest–Beregszász: Tinta Könyvkiadó – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézete, pp. 394–397. (In Hungarian)
2. Baukó, János 2019. *Társadalom és névhasználat. Magyar névtani kutatások Szlovákiában* [Society and name use. Hungarian onomastic research in Slovakia]. Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE BTK. (In Hungarian)
3. Botlik, József 2012. Anyakönyvi kutatások lehetőségei Kárpátalján [Possibilities for register-based research in Transcarpathia]. *Turul* 85: pp. 23–28. (In Hungarian)
4. Csernicskó, István ed. 2003. *A mi szavunk járása* [The way we speak]. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola. (In Hungarian)
5. Csucska, Pavlo = Chuchka, Pavlo 2005. *Prizvyshcha zakarpatskykh ukrainsiv: istoryko-etymologichnyi slovnyk* [Surnames of Transcarpathian Ukrainians: a historical-etymological dictionary]. Lviv: Vydavnytstvo «Svit». (In Ukrainian)
6. Debreceni, Anikó – Balogh, Lajos 1995. Magyar asszonynevek a Kárpátalján [Hungarian married women's names in Transcarpathia]. *Magyar Nyelv* 91/4: pp. 340–345. (In Hungarian)
7. Fedinec, Csilla – Vehes, Mikola eds. 2010. *Kárpátalja 1919–2009. Történelem, politika, kultúra* [Transcarpathia 1919–2009. History, politics, culture]. Budapest: Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. (In Hungarian)
8. Kovács, András 2008. Magyar személynévkutatás Kárpátalján [Hungarian personal-name research in Transcarpathia]. *Névtani Értesítő* 30: pp. 203–210. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2008.18> (In Hungarian)
9. KSH, 1910. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. Első rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint* [The 1910 census of the countries of the Hungarian Holy Crown. Part one. Main population data by municipalities and more populous outlying settlements and colonies]. Budapest: Magyar Statisztikai Hivatal. (In Hungarian)

10. Minya, Károly – Sebestyén, Zsolt – Tomori, Tímea eds. 2021. *Emlékkönyv Mizser Lajos tiszteletére* [Festschrift in honour of Lajos Mizser]. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem. (In Hungarian)
11. Popély, Gyula 1999. *Nép fogyatkozás – A csehszlovákiai magyarság a népszámlálások tükrében 1918–1945* [Population decline – The Hungarian minority in Czechoslovakia in the light of censuses, 1918–1945]. Budapest: Írók Szakszervezete – Széphalom Könyvműhely – Regio. (In Hungarian)
12. Sebestyén, Zsolt 2022a. *A munkácsi uradalom 1613. évi urbáriuma* [The 1613 urbarium of the Munkács estate]. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem. (In Hungarian)
13. Sebestyén, Zsolt 2022b. *A munkácsi uradalom 1625. évi urbáriuma* [The 1625 urbarium of the Munkács estate]. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem. (In Hungarian)
14. Sebestyén, Zsolt 2026. *Bereg vármegye középmagyar kori személynevei I–II* [Personal names of Bereg County in the Middle Hungarian period I–II]. Nyíregyháza: Nyíregyházi Egyetem. (In Hungarian)
15. Vörös, Ferenc 1999. Anyakönyvi adalékok a csehszlovákiai és szlovákiai magyarság jogfosztottságához 1918-tól napjainkig [Register-based data on the disenfranchisement of Hungarians in Czechoslovakia and Slovakia from 1918 to the present]. *Névtani Értesítő* 21: pp. 204–212. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.1999.39> (In Hungarian)
16. Vörös, Ferenc 2003. Felvidéki magyar neveink sorsa a XX. században [The fate of our Hungarian names in Southern Slovakia in the 20th century]. *Szörös Kő (Nyelvész különszám)* 8/1: pp. 24–40. (In Hungarian)
17. Vörös, Ferenc 2004a. *Családnév kutatások Szlovákiában* [Family-name research in Slovakia]. Pozsony: Kalligram Kiadó. (In Hungarian)
18. Vörös, Ferenc 2004b. Névpolitika a Felvidéken [Name policy in Southern Slovakia]. In: Balázs, Géza ed. *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője*. Budapest: MTA Társadalomkutató Központ, pp. 367–381. (In Hungarian)
19. Vörös, Ferenc 2004c. Nyelvcseré – névcseré a Zobor-vidéken [Language shift – name change in the Zobor region]. In: P. Lakatos, Ilona – T. Károlyi, Margit eds. *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcseré*. Budapest: Tinta Könyvkiadó, pp. 259–268. (In Hungarian)
20. Vörös, Ferenc 2005. Hely- és személynévi neologizmusok a Felvidéken Trianon után [Place-name and personal-name neologisms in Southern Slovakia after Trianon]. *Névtani Értesítő* 27: pp. 197–213. <https://doi.org/10.29178/NevtErt.2005.26> (In Hungarian)
21. Vörös, Ferenc 2009. Névváltoztatás és névhelyreállítás a kisebbségi magyar névhasználat tükrében: terminológiai javaslat egy névtani jelenség megnevezésére [Name change and name restoration in the light of minority Hungarian name use: a terminological proposal for naming an onomastic phenomenon]. In: Farkas, Tamás – Kozma, István eds. *A családnév-változtatások történetei időben, térben, társadalomban*. Budapest: Gondolat Kiadó, pp. 57–74. (In Hungarian)
22. Vörös, Ferenc 2012. Személynévhasználat és impériumváltások a 20. századi Kárpátján [Personal-name use and changes of sovereignty in twentieth-century Transcarpathia]. *Magyar Nyelvőr* 136/1: pp. 78–88. (In Hungarian)

Az 1921-es csehszlovák népszámlálás névtani sajátosságai Bereg vármegyében

Sebestyén Zsolt, PhD. Nyíregyházi Egyetem, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, egyetemi docens. sebestyen.zsolt@nye.hu, ORCID: 0000-0002-1817-424X.

A 20. század nagy történelmi változásai közül a magyarság szempontjából kétségtelenül az I. világháborút lezáró trianoni békediktátum, valamint az azt követő területi felosztás tekinthető a legfontosabb, hatásait tekintve máig aktuális eseménynek. Az új államok létrejötte nemcsak területek elcsatolásával, hanem a magyarság harmadának anyaországon kívülre kerülésével járt. Az idegen állampolgárrá váló határon túli magyarok kisebbségi helyzetbe kerülve nyelvi és politikai jogfosztottságban szenvedtek, ami nemcsak az anyanyelvhasználatban, hanem a névhasználatban is megnyilvánult.

A mai Kárpátalja, azon belül a történelmi Bereg vármegye nagy része Csehszlovákiához került. A fiatal csehszlovák államban 1921-ben tartották az első népszámlálást, aminek a célja egyrészt az állam lakosságának az összeírása volt, másrészt a magyarság számának különböző módszerekkel való csökkentésével annak igazolása, hogy az elcsatolás jogszerűen történt. A népszámlálásnak a Kárpátaljai Állami Levéltárban őrzött íveit 2017-ben digitalizálták, így azok ma hozzáférhetők és kutathatók az interneten. Az összeírás adatait számos történeti, szociológiai munka feldolgozta napjainkig, névtani jellegű vizsgálatára azonban még nem került sor. A tanulmány erre tesz részleges kísérletet.

A tanulmány célja az összeírás névtani sajátosságainak az ismertetése a Bereg vármegyei magyarlakta falvak ívei alapján. A vizsgálat bemutatja a magyar és ruszin családnevek cseh helyesírás és hangjelölés szerinti átírásának jellemzőit. Ezt követően foglalkozik a keresztnevek szlávositásának a kérdésével, a magyar keresztnevek szláv, cseh vagy ruszin megfelelővel való helyettesítésével. Végül a nő- és asszonynevek lejegyzéséről, a cseh -ová képző használatáról esik szó. A digitalizált iratanyag a kárpátaljai magyar és ruszin családnevek kutatásának fontos forrása, további, részletes kutatása hozzájárul a régió személy- és népességtörténetének a feltárásához.

Kulcsszavak: csehszlovák népszámlálás, Bereg vármegye, magyarlakta települések, személynevek, névtörténet.

Ономастичні особливості чехословацького перепису населення 1921 року в Березькому комітаті

Шебештен Жолт, доктор філософії. Ніредьгазький університет, Інститут мовознавства та літературознавства, доцент. sebestyen.zsolt@nye.hu, ORCID: 0000-0002-1817-424X.

Серед масштабних історичних змін ХХ століття для угорців, безсумнівно, однією з найважливіших подій, наслідки якої залишаються актуальними й донині, можна вважати Тріанонський мирний договір, що завершив Першу світову війну, а також подальший територіальний перерозподіл. Утворення нових держав супроводжувалося не лише відокремленням територій від Угорщини, а й тим, що третина угорського населення опинилася за межами материнської держави. Угорці, які проживали за новими кордонами, отримавши громадянство інших держав і

опинившись у становищі національної меншини, зазнавали обмежень мовних і політичних прав, що проявлялося не лише у використанні рідної мови, а й у практиці вживання особових імен.

Більша частина території сучасного Закарпаття, зокрема значна частина історичного Березького комітату, увійшла до складу Чехословаччини. Перший перепис населення в молодій Чехословацькій державі було проведено 1921 року. Його метою було, з одного боку, здійснення обліку населення держави, а з іншого — обґрунтування правомірності територіальних змін шляхом зменшення за допомогою різних методів офіційно зафіксованої чисельності угорського населення. Переписні листи, що зберігаються в Державному архіві Закарпатської області, було оцифровано 2017 року, завдяки чому нині вони доступні в Інтернеті для перегляду та наукового вивчення. Дані перепису на сьогодні опрацьовано в численних історичних і соціологічних працях, однак спеціального ономастичного дослідження цього матеріалу досі не проводилося. У цій статті здійснено часткову спробу заповнити цю прогалину.

Метою дослідження є характеристика ономастичних особливостей перепису на основі переписних листів сіл з угорським населенням Березького комітату. У дослідженні розглянуто характерні способи передавання угорських та русинських прізвищ відповідно до чеських орфографічних і фонетичних норм. Далі проаналізовано питання слов'янізації особових імен, зокрема заміни угорських особових імен їхніми чеськими або русинськими відповідниками. Насамкінець розглянуто особливості фіксації жіночих імен та імен заміжніх жінок, з особливою увагою до вживання чеського суфікса *-ová*. Оцифрований архівний матеріал становить важливе джерело для дослідження угорських та русинських прізвищ Закарпаття, а його подальше систематичне вивчення може сприяти глибшому пізнанню антропонімної та демографічної історії регіону.

Ключові слова: перепис населення чехословацького періоду, Березький комітат, населені пункти, де проживають угорці, ономастикон, історія особових імен.

Onomastic features of the 1921 Czechoslovak census in Bereg County

Zsolt Sebestyén, PhD. University of Nyíregyháza, Institute of Language and Literature, associate professor. sebestyen.zsolt@nye.hu, ORCID: 0000-0002-1817-424X.

Among the major historical transformations of the twentieth century, from the perspective of Hungarians, the Treaty of Trianon, which concluded the First World War, and the subsequent territorial reorganisation can undoubtedly be regarded as among the most significant events, with consequences that remain relevant to the present day. The creation of the new states involved not only the loss of territories by Hungary but also the incorporation of approximately one third of the Hungarian population into neighbouring states. Hungarians living beyond the newly established borders, having become citizens of other states and members of minority communities, experienced restrictions on their linguistic and political rights, which were reflected not only in the use of their mother tongue but also in naming practices.

Most of present-day Transcarpathia, including a large part of historical Bereg County, became part of Czechoslovakia. The first census in the newly established Czechoslovak state was conducted in 1921. Its purpose was, on the one hand, to register the population of the state and, on the other, to demonstrate the legitimacy of the territorial changes by reducing the officially recorded number of Hungarians through various methods. The census forms preserved in the State Archives of Transcarpathian Oblast were digitised in 2017 and are now accessible online for research purposes. Although the census data have been analysed in numerous historical and sociological studies, no specifically onomastic investigation of this material has yet been undertaken. The present study represents a preliminary attempt to fill this gap.

The aim of the study is to describe the onomastic characteristics of the census on the basis of forms from Hungarian-inhabited villages in Bereg County. The analysis examines the characteristic ways in which Hungarian and Rusyn surnames were transcribed according to Czech orthographic and phonetic conventions. It then addresses the Slavicisation of given names, including the replacement of Hungarian given names with their Slavic, Czech, or Rusyn equivalents. Finally, it discusses the recording of women's names, particularly those of married women, with special attention to the use of the Czech suffix *-ová*. The digitised archival material constitutes an important source for research on Hungarian and Rusyn surnames in Transcarpathia, and its further systematic study may contribute to a better understanding of the region's anthroponymic and demographic history.

Keywords: *Czechoslovak census, Bereg County, Hungarian-inhabited settlements, personal names, history of names.*